

сили.

Источники и литература

1. Соловьев Вл. Избр. произв. – М., 1991. – С. 515.
2. Вико Дж. Основания новой науки об общей природе наций. – Л., 1940. – С. 377, 380, 457.
3. Кондорсе М.Ж. Эскиз исторической картины прогресса человеческого разума. – Спб., 1909. – С.161.
4. Кант И. Соч. В 6 т. – Т.6. – М., 1966. – С.23
5. Там же. – С. 19.
6. Там же. – С. 21.
7. Там же. – С. 13, 15.
8. Гердер И.Г. Идеи к философии истории человечества. – М., 1977. – С. 224.
9. Там же. – С. 229, 441.
10. Гегель Г.В.Ф. Философия истории. – Спб., 1993. –С. 65.
11. Там же. – С. 77.
12. Данилевский Н.Я. Россия и Европа. – М., 1991. – С. 87.
13. Там же. – С. 290, 299.
14. Шпенглер О. Закат Европы. – М., 1993. – С.153.
15. Там же. – С. 163.
16. Там же. – С. 188.
17. Тойнби А. Дж. Постижение истории. – М., 1991. – С. 100.
18. Ясперс К. Смысл и назначение истории. – М., 1994. – С. 243, 276.
19. Там же. – С. 255.
20. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. – Т. 22. – С. 306.
21. Поппер К. Открытое общество и его враги. – Т. 1. – М., 1992. – С. 40.
22. Там же.– С. 312.
23. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. – Т. 2. – С. 90.
24. Маркс К. и Энгельс Ф. Соч. – Т. 21. – С. 275.
25. Тоффлер О. Третья волна. – М., 1984. – С. 54.

Приходна Н.С.

ОСОБЛИВОСТІ КОНФЕСІЙНОГО СТИЛЮ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Про повноцінний розвиток мови свідчить, насамперед, її реалізація і функціонування в усіх сферах людського буття. В українському мовознавстві традиційно виділяють 5 стилів: науковий, офіційно-діловий, публіцистичний, художній, розмовний. Але поряд з ними існує ще один стиль, який обслуговує релігійні потреби як окремої людини, так і всього суспільства. Це – **конфесійний стиль** (суттєві ознаки в основному сформувалися за часів Київської Русі, активно розвивався у XVI – XVII ст.) Поряд з цією назвою вживається також цілий ряд ідентичних термінів: богословський стиль, сакральний стиль, релігійний стиль, священна мова, свята мова, культова мова тощо. *Актуальність теми дослідження* – конфесійний стиль повернувся в українську мову, звідки був усунутий разом із секуляризацією релігійного життя з кінця 20-х до початку 90-х р.р. XX століття, порівняно недавно, тому його висвітлення не здобуло ще належного місця у посібниках. *Мета дослідження* – порушити питання про історію функціонування та вивчення конфесійного стилю, з'ясувати стилетвірні особливості.

Оскільки духовність народу найбільш пов'язана з його релігійним життям і є суттю нації, то мова тут має широке поле діяльності. Українська мова впродовж свого історичного розвитку не мала можливості реалізуватися повною мірою в церковно-релігійному житті, що зумовлено екстралінгвістичними чинниками, вилученням конфесійного стилю з контексту української літературної мови в Україні.

В історії вивчення конфесійного стилю української мови можна умовно виділити два періоди – обидва на зламі століть: 1) 60 р.р. XIX ст. – 30 р.р. XX ст.; 2) друга половина XX ст. і до сьогодні.

Конфесійний стиль відроджується в XIX столітті, коли з'являються переклади Євангелія М. Шашкевича, переклади Біблії П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та ін. На початку XX ст. справжнього розвитку досягає на Сході України під проводом митрополита Василя Липківського, а в 30 р.р. XX ст. на Західній Україні на чолі з митрополитом Андрієм Шептицьким. У середині 40-х років після нищення української церкви занепадає й конфесійний стиль. У часи вилучення конфесійного стилю української мови, його все ж продовжують досліджувати окремі мовознавці діаспори. Так, наприклад, історичний аспект цього питання зацікавлює П. Коваліва (Нью-Йорк). О. Горбач (Мюнхен) звертається до історії церковно-музичної термінології, досліджує перші переклади Біблії українською мовою П. Куліша, І. Нечуя-Левицького та ін. Тематичні підгрупи української церковної лексики стають об'єктом вивчення М. Юрковського (Варшава), Я. Рудницького (Мюнхен), М. Лесіва (Варшава).

З 90-х р.р. XX ст. відроджується вивчення конфесійного стилю і в межах України (О. Тодор, В. Лаба, С. Бібла, Н. Піддубна, Н. Пуряєва та ін.). Спільними зусиллями науковців та церковних діячів конфесійний стиль активно і повноцінно входить у систему української мови.

Мовлення в межах конфесійного стилю, або конфесійне мовлення, обслуговує культово-професійні потреби священнослужителів – дияконів, священників, єпископів, інших духовних осіб, а також (меншою мірою) парафіян, тих, хто вірить у Бога.

Розмовно-мовленнєву основу стилю становить Біблія. “Найповніше конфесійний стиль виявляється у

богослужінні. Завдяки цьому його первісна форма – писемна – стала й усною. По-особливому і меншою мірою цей стиль реалізується в проповідях” [2, с.91].

Стилетвірні особливості конфесійного стилю, як і всіх інших стилів, бувають лексичними і граматичними.

Лексичні особливості. На думку П. С. Дудика, “лексика конфесійного стилю тематично спеціальна, стандартна, дещо незвичайна, особлива, чітко відмежована від лексики інших стилів” [2, с.91]. Це передусім такі найменування:

- 1) центральні, основоположні назви: *Бог, Ісус (Ісус Христос), Дух Святий, Богородиця, Матір Божя, ангел, апостол, пророк;*
- 2) назви служителів релігії: *патріарх, митрополит, єпископ, архієрей, архімандрит, піп, священник, дяк, диякон, дзвонар, монах, пастор, чернець, святий, священнослужитель, читець, чудотворець, духовенство, праведник та ін.;*
- 3) назви таїнств, церковних свят, елементів християнської обрядовості: *хрещення, миропомазання, покаяння (сповідь), причастя, вінчання, літургія, говіння, благовіст, молебень, хиротесія, Таїнство Священства, Різдво Христове, Великдень (Пасха, Воскресіння Господнє), Трійця, Благовіщення, Покрова, Стрітення Господнє, Спас (Спаса, Преображення Господнє), Богоявлення Господнє, Вознесіння Господнє, Успіння Пресвятої Богородиці, П'ятдесятниця;*
- 4) назви постів: *Різдвяний піст (Пилипівка), Петрів піст (Петрівка), Піст Великий (Велика Чотиридесятниця, Великоговіння), піст Страсного тижня, піст Успінський (піст Спасо–Богородичний, Спасівка, Макавійка), піст євхаристійний;*
- 5) назви різних конфесійних реалій, понять: *літургія, вітвар, престол, храм, церква, ікона, молитва, кадило, гріх, піст, провидіння, автокефалія, амінь, антихрист, благодать, відлучення, відспівування, віротерпимість, гомілетика, дзвін церковний, душа, екзегетика, екстремізм релігійний, євангелічні церкви, єпархія, єресь, жертвоприношення, ігумен, канонізація, каплиця, катехізис, конклав, акафист, благословляти, вервиця, дев'ятини, іконостас, купіль, обітниця, поминки, речі церковні, Трєбник, фелон (риза), христосування та ін.;*
- б) деякі поняття-назви неправославних релігій: *індульгенція, кірха, конгрегація, Аллах, костьол (костел), курія, маца, мечеть, нунцій, халіф, целібат, Ягве (Яхве, Єгова), абат тощо.*

Серед конфесійної лексики немало старослов'янізмів: агнець, благословенний, блаженний, взивати, воздати, возсідати, огненний, ректи, священний, сотворити, сотворення, уповати, уповані та ін.

Граматичні особливості. “Поширені серед них такі:

- 1) переважання розповідних, до того ж стандартно-стійких, здебільшого синтаксично повних, простих і складних речень найрізноманітнішої будови: *Як він наближався до сходу з гори Оливної, то весь натовп учнів, радіючи, почав гучним голосом Бога хвалити за всі чуда, що бачили...;*
- 2) синтаксична схожість початкових структур, часто з тим самим службовим словом: *А як молитися, то...; А ти, коли молишся...; А як молитися...”* [2, с.92]

Виникає таке питання: “Що дає підстави долучити конфесійний стиль до відомих 5 стилів?”

Найприкметніша риса – значна кількість, так званих, маркованих слів, тобто пристосованих до цього стилю. Наприклад, **акафист (акатист)** – похвальна пісня на честь Ісуса Христа; **жезло** – предмет архиєрейського богослужіння – висока палиця, увінчана хрестом; **загальниця** – період церковного року, на який Церква звільнює вірних від одноденного посту середі й п'ятниці; **митра** – богослужбовий головний убір єпископа, архимандрита та нагороженого нею протоієрея, що має вигляд корони, оздобленої іконами; **кадилиця** – богослужбова посудина, що являє собою круглу чашу з кришкою на ланцюжках, у яку на жевріюче вугілля кладуть ладан для здійснення кадіння; **мощі** – нетлінні рештки тіла святого, які є предметом релігійного шанування; **паперть** – західна частина церкви перед притвором, церковний присінок; **хоругва (корогва)** – церковне знамено із зображенням священної особи чи події, яке виносять під час урочистих процесій та хресних походів; **фелон (фелонь, риза)** – верхній богослужбовий одяг ієрея, що являє собою широке довге вбрання без рукавів, яке надівають на весь інший одяг; **пом'яник (поминальник, поминки)** – книжечка, зошит або записка, у яку вписують імена живих та померлих осіб для поминання на Літургії, а також померлих осіб – для поминання на паніхиді.

Для конфесійного стилю дуже характерні складні слова: *Богочоловік, благовіст, богослужіння, Богоявлення, Великоговіння, водохрещення, головопреклоніння, дароносниця, двописнець, жезлоносець, книгодержець, колінопреклоніння, Місяцеслов, Молитвослов, всеприсутність, водосвяття, рукопокладення, священнодія, хлібопреломлення, Часослов, хрестоносець, хрестовоскресний, церковнослужитель, чудотворець, триєдиний та ін.*

У складі лексики конфесійного стилю є усталені слова-символи та словосполучення типу: *Небесний Отець, Царство Боже, Святий Дух, Свята Трійця, раб Божий, Тайна вечеря, Ваше Блаженство, Служба Божя, Ваша Всесвятосте, Ваше Високопреосвященство, дар праведності, гріховність тіла, усі люди – Божий храм тощо.*

“Марковані елементи кожного стилю мають відповідне стильове значення, яке мінімально залежить від контексту. Стильове значення порівняно сталі. Конфесійне значення може змінюватися і використовуватися в різних стилях (наприклад, слова *Бог, церква, ікона, священник, писанка, релігія, вітвар, храм, духовенство та ін.*), а лексичне значення незмінне. Але є такі слова, які в інших стилях набули нового, переносного значення (*благодать, гріх, антихрист, молитися, бурса, образ, чин, чотки, титул та ін.*)” [1, с.18].

Існують й такі слова, що не мали і не мають поза конфесійним стилем якогось стильового значення. Вони нейтральні: *хліб, брат, учитель, вино, сестри, батьки, вінець, вода, дзвінок, крісло, чаша, свічка тощо*. “Інакше зі словами *ридати, повідати, оскверняти, уста, чоло, отець, діяння, рамено*. Їхне лексичне значення “світське”, проте саме їм віддається перевага в конфесійному стилі, а не синонімам *плакати, розповісти, поганити, губи, лоб, батько, діла, плече*. Їхне стилістичне значення – урочисте”, – слушно зауважує Н. Дзюбишина-Мельник [1, с.19].

Для конфесійного стилю характерним є:

- а) інверсійний порядок слів у реченні та словосполученні, що підкреслює урочисту піднесеність мови релігійного змісту: *Не може родить добре дерево плоду лихого, ані дерево зле плодів добрих родити* (Євангеліє від св. Матвія 6.7). Інверсія є нормою виразів: *Матір Божя, Син Божий, Різдво Христове, Господь Всемогутній, Агнець літургійний, Хрещення Господнє, Хліб Святий, Служба Божя, Піст Великий, Стрітєння Господнє тощо*.
- б) значна кількість перифраз, алегорій, метафор, порівнянь, слів з переносним значенням: *Я зруйную цей храм рукотворний, – і за три дні збудую інший, нерукотворний* (Євангеліє від Марка 14). Для творення образів часто використовуються слова: *апостол, нива, світло, вода, вхід, дзвін, літургія, молебень, піст, тиждень, хліб, чаша та ін.*, й вирази: *духовні очі, хліб життя, цілування хресне, Святи Дари тощо*.
Слід зазначити, що існують навіть вітання та прощання у буденні, а ще більше у святковій дні: *Христос воскрес! – Воістину воскрес!; Слава Ісусу! – Навіки слава!; З Божем днем Вас!; З Богом!; Мир дому сьому і всім живущим у ньому та ін.*

Отже, для цього стилю притаманним є: вживання поважних слів і висловів, за якими здавна закріпилося церковно-релігійне значення; велика кількість своєрідних абстрактних найменувань, старослов’янізмів, архаїзмів, найменувань реалій потойбічного світу, імен Бога й інших надприродних істот. “Конфесійний стиль від інших стилів відрізняє: небуденна урочистість, піднесеність надзвичайна сконцентрованість маркованих одиниць, висока і водночас своєрідна ритмомелодика, елементи прощальності тощо” [2, с.93].

Цими та іншими, часто подібними, засобами в поєднанні зі “святковою” лексикою створюється поважність, навіть святковість вислову, наприклад: *В церкві не було нікого: ні біля престолу, ні перед царськими воротами в храмі вірних, ні в темному притворі. Листки шувару хрумтіли сирі під ногами, й пахло млісною вогкістю боліт під теплим ранком. Реєнтий Падаличка стріпнув гіллячки зі свого крилоса, обточив краще май при образі святої Варвари. Дияконськими дверми пройшов іконостас і вернувся знову до престолу здовж стіни, й тоді в сутінках, за вітарем, наткнувся лицем на босі ноги, що гоїднулися в яло в повітрі. Відступив під стіну, протягнув перед собою руки й налав знову ноги. Були студені, ціпкі, й це був отець Зданович... (Степан Тудор).*

На думку П. С. Дудика, “на розумово-почуттєвих засадах і сформувався своєрідний релігійно-християнський стиль писемного й усного висловлювання, сповненого певних ритуалів, усталених зразків на лексичному й синтаксичному рівнях мовлення” [2, с. 93].

Повернення до загальнолюдських та давньонаціональних цінностей зобов’язує нас уважніше ставитися до конфесійного стилю як до складової частини загальнонаціональної культурно-духовної скарбниці та складової частини нашої історії.

Джерела та література

1. Дзюбишина-Мельник Н. Ще один стиль української літературної мови // Культура слова. – 1994. – № 45. – С. 14–20.
2. Дудик П.С. Стилістика української мови: Навч. посібник. – К.: Академія, 2005. – 368с.
3. Загнітко А. П., Данилюк І. Г. Українське ділове мовлення: професійне і непрофесійне спілкування. – Донецьк: ТОВ ВКФ “БАО”, 2004. – 480с.
4. Коць Т. Українська лінгвістика другої половини ХХ ст. про конфесійний стиль української літературної мови // Слово Стиль Норма 36. наук. праць, присвяч. 65-річчю дня народження д.ф.н., проф. С. Я. Єрмоленко. – К., 2002. – С.18–24.
5. Пуряєва Н. Словник церковно-обрядової термінології. – Львів: Свічадо, 2001. – 160с.
6. Тодор О. Конфесійна лексика у мові періодики // Культура слова. – 2001. – Вип.59.– С. 77–78.

Раковская Н.М.

СТРУКТУРА КРИТИЧЕСКОГО ТЕКСТА: ДИАЛОГ ПОЗИЦИЙ

В последние годы (2001 – 2005) обозначился интерес к теоретическим проблемам литературной критики, о чем свидетельствуют работы С. Кормилова [12], М. Зубрицкой [4], Р. Громьяка [6] и др. Вместе с тем, литературная критика в основном рассматривается как раздел литературоведения. Нам представляется, что сегодня следует вести речь не об отдельных звеньях, либо этапах развития литературной критики, а о ее самостоятельности как области гуманитарного знания и, следовательно, о системной организации.

Понятие системы в данном контексте следует понимать как комплекс взаимодействующих элементов, условно называемых “концептами” [14, с. 52]. Отношения, существующие между концептами, образуют структуру системы. Совокупность элементов, связанных структурными отношениями, как нам представляется, дает субстрат системы. Об этом свидетельствует современная модель литературной критики, широко использующая философское, психологическое, социологическое знания. Не случайно множественные дискурсивные практики прежде всего зафиксировали М. Фуко, Ж. Деррида, Р. Барт и др. Вместе с тем, критический дискурс связан с коммуникативно-рецептивными факторами и